

De Nationale Tuinvogeltelling

Resultaten
van 10 jaar
tuinvogels tellen
2003-2012

De Nationale Tuinvogeltelling

Achtergrond

In 2013 organiseert Vogelbescherming Nederland in samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland de 10e Nationale Tuinvogeltelling. De Nationale Tuinvogeltelling is het grootste jaarlijkse natuuronderzoek van Nederland. Tienduizenden mensen tellen de vogels in hun tuin of op hun balkon. Hiermee is de Tuinvogeltelling het grootste *citizen science* project van Nederland. Ook in Groot-Brittannië (Big Garden Bird Watch), in Vlaanderen (Het Grote Vogelweekend) en in Duitsland (Stunde der Wintervogel) worden soortgelijke evenementen georganiseerd. Vogelbescherming vindt het belangrijk dat vogels geteld worden: vogels beschermen begint immers met kennis over vogels. Maar wat heeft tien jaar tuinvogels tellen opgeleverd? En wat zijn opvallende ontwikkelingen per vogel? De soorten die de afgelopen jaren in deze lijst verschenen krijgen hier afzonderlijk aandacht.

Algemene resultaten

Ieder jaar tellen tienduizenden mensen volgens een vaste methodiek de vogels in hun tuin. De telgegevens geven ze door aan Vogelbescherming Nederland en Sovon. Wat heeft al die jaren tuinvogels tellen ons geleerd? Allereerst dat er een groeiend aantal mensen enthousiast is om naar vogels te kijken en er ook iets voor wil doen. De Tuinvogeltelling had in de beginjaren enkele duizenden deelnemers. De laatste drie edities (2010-2012) deden telkens tussen de 30.000 en 40.000 mensen mee. Dit gaat hand in hand met een groeiende belangstelling onder mensen om hun tuin vogelvriendelijk in te richten. Vogelbescherming stimuleert dat en geeft daar ook steeds meer adviezen over. Via de populaire brochure 'Meer vogels in de tuin' bijvoorbeeld. Maar ook via de website en door persoonlijke adviezen van onze vrijwillige tuinvogelconsulenten. Mensen voeren ook steeds vaker de vogels in hun tuin en bieden met nestkasten broedgelegenheid. Voor de (tuin)vogels in onze directe woonomgeving is dit allemaal winst. Maar ook het bredere

beschermingswerk van Vogelbescherming wordt steeds meer ondersteund. Die toenemende betrokkenheid beantwoordt aan één van de belangrijkste doelen van de Tuinvogeltelling.

Telmethode en de waarde van de gegevens

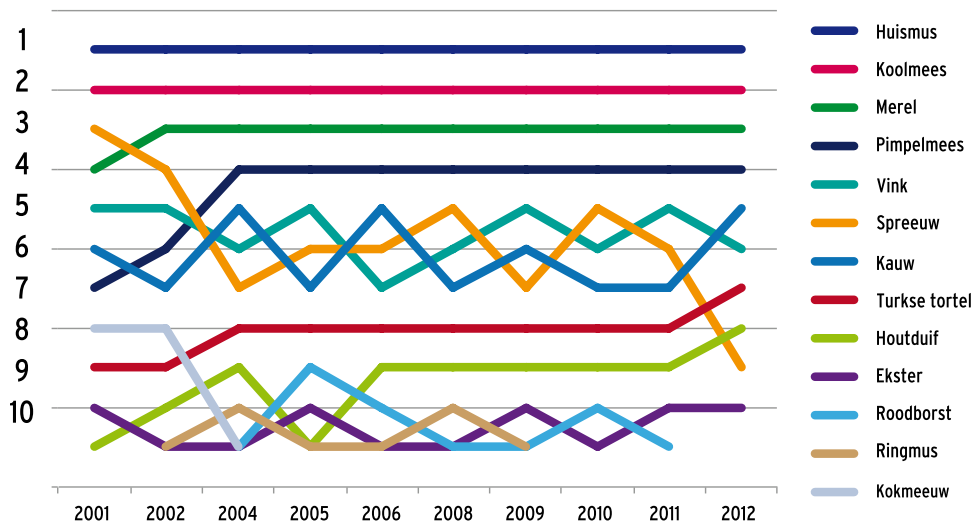
Daarnaast levert de Nationale Tuinvogeltelling een schat aan gegevens. De telling wordt altijd 's winters georganiseerd. Tuinvogels zijn dan makkelijker te observeren omdat ze op het voedsel en de beschutting in tuinen afkomen. Het beeld dat de Tuinvogeltelling geeft is dan ook een winterbeeld: soorten als vink en roodborst, waarvan veel noordelijke exemplaren in ons land overwinteren, zijn daardoor mogelijk relatief oververtegenwoordigd in vergelijking met de zomerpopulaties van deze soorten. Omgekeerd ontbreken in de tellingen bekende zomergasten als zanglijster, tjiftjaf of huiszwaluw. Deze soorten worden in andere tellingen meegenomen.

De tellingen zijn zoveel mogelijk volgens een vaste methodiek gedaan. Zo tellen de deelnemers gedurende een vastgestelde tijd. In eerdere jaren was dat een uur, de laatste drie jaar een half uur. De tellingen worden gedurende het hele weekend gedaan. Vogelbescherming adviseert om 's ochtends te tellen omdat de vogels dan het meest actief zijn, maar deelnemers kiezen zelf een tijdstip dat hen het beste uitkomt. Er zijn deelnemers die al jaren achter elkaar meedoen, maar een grote groep deelnemers doet een keer mee en daarna niet meer, of slaat een jaar over en pakt daarna de draad weer op. Vogelbescherming stelt geen eisen aan de vogelkennis van de deelnemers. De bedoeling is altijd geweest om een zo laagdrempelig mogelijk publieksenvenement te organiseren. Onwaarschijnlijke waarnemingen (bijvoorbeeld van zomergasten als fitissen) of evidente vergissingen (zoals typefouten, een waarneming van 100 Turkse tortels bijvoorbeeld) worden automatisch gecontroleerd en gemeld. De beelden over trends en verspreidingen die de Tuinvogeltelling oplevert, blijken grotendeels overeen te komen met andere tellingen.

TIEN JAAR TUINVOGEL TOP 10

Grafiek is op basis van de totaal getelde aantallen per vogelsoort.

Trends in verspreiding en aantallen vogels

Uit de tellingen van 2003 t/m 2012 is een top-10 samengesteld van de talrijkste soorten. Een van de trends die zichtbaar zijn in de gegevens van de Tuinvogeltelling is dat de huisumus goeddeels uit de binnensteden is verdwenen. En dat de pimpelmees in het loofbosrijke oostelijke deel van ons land in grotere dichtheden voorkomt dan in het westen. De ranglijst is tot op zekere hoogte voorspelbaar. Huisumus, koolmees, merel en pimpelmees worden in de grootste aantallen gezien en bezetten stevast de eerste vier plaatsen. Vanaf plaats vijf tot en met zeven is het een jaarlijkse stoelendans van spreeuw, vink en kauw. Een uitzondering daarop is de 9e plaats voor de spreeuw in 2012. Verder zijn twee duivensoorten altijd goed voor een top-tienotering: de Turkse tortel en de houtduif. De 10e plek wordt afwisselend bezet door roodborst, ekster of ringmus.

Een tweede 'statistiek' is in hoeveel tuinen een soort wordt gezien. Ook dat levert een ranglijst op. Zo blijkt dat gemiddeld over 2003-2012 de merel in bijna alle tuinen voorkomt. Uit maar liefst 9 van de 10 tuinen wordt deze lijst gemeld. Bij een soort

10 jaar tellen: 2003 tot 2013

Vogelbescherming Nederland organiseert vóór 2003 een aantal kleinschalige proeftellingen. In 2003 wordt gestart met de Nationale Tuinvogeltelling zoals we die nu kennen: een grootschalig *citizen science* evenement waarbij zoveel mogelijk vogelliefhebbers worden gestimuleerd om hun tuinvogels te tellen. De tellingen van 2003 t/m 2006 vinden plaats in december. Eind 2006 besluit Vogelbescherming om aan te sluiten bij de januaritellingen van de Britse RSPB en de Duitse NABU. De data worden verschoven naar januari. In 2007 vindt er daarom geen Tuinvogeltelling plaats. In 2013 organiseren Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland de tiende editie van de Nationale Tuinvogeltelling.

als de vink ligt dat anders. In globaal één op de twee tuinen kijkt men vergeefs naar deze soort uit. Meer gedetailleerde bevindingen staan bij de soortbeschrijvingen die volgen.

Strengere winters

Strengere winters worden veel vogels fataal. Watervogels bijvoorbeeld, die door het ijs niet meer uit de voeten kunnen en waarvoor voedsel onbereikbaar is. Of kleine zangvogels die zich door kou en voedseltekort niet meer voldoende warm kunnen houden. Ook dit zien we soms terug in de waarnemingen van de Tuinvogeltelling. Soorten als ijsvogel (viseter) of winterkoning (kleine zangvogel) hebben weliswaar een stoere naam, maar zijn nauwelijks gewapend tegen strenge vorst en veel sneeuw. De Tuinvogeltelling van begin 2010 leverde nog 85 meldingen van een ijsvogel op. In november 2010 begon een langdurige koudeperiode met relatief strenge vorst. Tijdens de Tuinvogeltelling van januari 2011 werden vervolgens nog maar 36 ijsvogels gemeld. In 2012 zagen we in de tellingen een licht herstel met 79 ijsvogels. Een vergelijkbare trend zien we bij de winterkoning. Werden in 2010 nog 8.824 winterkoningen geteld, in 2011 zagen mensen in totaal nog maar 5.615 winterkoningen. In 2012 was hun aantal nog verder gedaald naar 5.364. Kennelijk heeft de winterkoning minder goed kunnen herstellen van de strenge winters.

Huismus

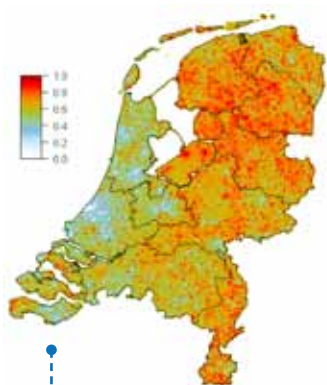
Passer domesticus

Het klinkt als een paradox: waar de meeste mensen wonen en hun tuinvogels tellen, leven de minste huismussen! Dat was ooit anders. In de eerste driekwart van de 20e eeuw domineerde de huismus het straatbeeld. Maar gerekend vanaf de jaren zestig is het aantal broedparen meer dan gehalveerd, tot naar schatting 500.000 tot 1 miljoen paartjes nu. Bij geen andere vogelsoort zijn mensen van zo nabij getuige geweest van de achteruitgang. Ondanks die afname staat de huismus nog steeds in elke editie van de Tuinvogeltelling bovenaan. Hoe kan dat? Allereerst heeft dat te maken met de nog resterende aantallen: die zijn relatief hoog, ondanks de dramatische achteruitgang van de laatste decennia. Daarnaast is ook het sociale leven van de huismus hier sterk op van invloed. Huismussen leven in groepen. Als ergens huismussen worden geteld, gaat het altijd om meerdere exemplaren. Dat tikt dus snel aan. Toch bevestigt ook de Tuinvogeltelling door de jaren heen

het zorgwekkende lot van de huismus. Zo neemt het aantal tuinen van waaruit huismussen worden gemeld jaarlijks af. In 2009 werd de soort nog in 58% van de tuinen gezien. In 2010 was dat 55,3%, en in 2012 52,2%. Opmerkelijk genoeg neemt het gemiddeld aantal waargenomen huismussen per tuin wel toe. In 2009 bedroeg dat 8,6, in 2011 9,2 en in 2012 9,8. Blijkbaar verdwijnen lokaal nog steeds kolonies huismussen uit buurten, maar weet de soort zich elders te handhaven en in koloniegrootte weer iets toe te nemen. Mogelijk speelt hier ook een toenemende aandacht voor de huismus een rol onder invloed van de publiciteit rondom de zorgwekkende achteruitgang. Mensen nemen bewust maatregelen om de huismussen te helpen, zoals het creëren van nestgelegenheden en het aanbieden van voer. Toch is de plaatselijke toename nog lang niet voldoende om te spreken van herstel. Hooguit kunnen we met enige voorzichtigheid zeggen dat de grote achteruitgang (vooralsnog) gestopt lijkt te zijn.

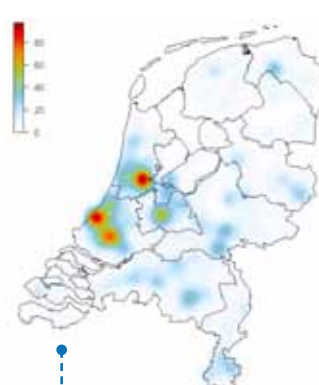
Mussen en mensen tijdens de Tuinvogeltellingen 2003-2012

Kans op aanwezigheid van huismussen (in %)

Aantal huismussen per tuin

Verspreiding van de tellers tijdens de Tuinvogeltellingen, gebaseerd op postcodegebieden.

Invasies

In sommige jaren zijn er winterinvasies van pestvogels. Deze fraai bevederde soort broedt vanaf Noord-Scandinavië tot in Oost-Siberië. Waarnemingen in ons land betreffen veelal foeragerende pestvogels in besdragende bomen of struiken, zoals de lijsterbes of gelderse roos. Invasies zijn terug te zien in de waarnemingen van de Tuinvogeltelling. Zoals in 2011. Van 34 tuinvogeltellers kregen we meldingen binnen van in totaal 144 pestvogels. Een andere invasiesoort uit Oost-Europese streken is de appelvink, een vogel die hier overigens ook broedt. Deze vink kraakt met z'n forse snavel de stevigste pitten en zaden. In 2005 werden tijdens de Tuinvogeltelling maar liefst 612 appelvinken gemeld, uitzonderlijk veel voor deze verder zeldzame vogel.

MEREL

Turdus merula

De merel mogen we misschien wel de meest dankbare tuinvogel noemen. In negen van de tien tuinen blijkt hij present. Anders gezegd: de merel wordt in bijna 90% van de tuinen gezien. Daarmee is het de soort die het vaakst wordt gemeld. Bovendien zijn ze zelden alleen. In de tuinen waar de merel wordt gezien, bedraagt het gemiddelde bijna 3 per tuin (2,9).

Merels leven dichtbij de mensen en zijn gemakkelijk herkenbaar. Al is het tijdstip van de Tuinvogeltelling er nog niet naar, in het voorjaar zingen ze weer hun prachtige, ietwat melancholieke en goed herkenbare liedje. Al met al is de merel één van de meest populaire vogels van Nederland.

ROODBORST

Erithacus rubicula

In zeven op de tien tuinen weten de deelnemers aan de Tuinvogeltelling zich verzekerd van de aanblik van de geliefde roodborst. Om precies te zijn: hij wordt in 68,3% van de tuinen gezien. Meestal gaat het dan maar om één exemplaar. Dat is niet verwonderlijk als je weet dat roodborsten buiten het broedseizoen solitair leven. Ze bezetten dan een eigen voedsel-territorium en verdedigen dat met verve tegen soortgenoten. Alleen in de wat grotere tuinen zouden twee - of meer - roodborsten zo'n eigen territorium kunnen houden. Maar dan wel met behoorlijke tussenruimte, anders is het gedonder in de glazen! De getelde aantallen tijdens de Tuinvogeltelling blijven daarom altijd 'beperkt'. De roodborst dringt dan ook sporadisch door in de top-10.

KOOLMEES

Parus major

De koolmees wordt gemiddeld in 84% van de tuinen gezien. Met deze 'statistiek' bezet hij de tweede plaats, achter de merel. Kijken we naar de aantallen waargenomen koolmezen, dan zien we een ander beeld. Dan blijkt de koolmees, na de huismus, de meest talrijke soort. Gemiddeld worden ruim 4 (4,2) koolmezen per tuin gemeld. Zeker voor de winter is dat niet verwonderlijk; koolmezen opereren dan in groepjes. Een aardige bevinding is dat de koolmees in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht de eerste plaats bezet en daar dus de huismus verdringt. We zien hierin bevestigd dat het de huismus in de grote steden slecht af gaat. De stadse biotoop is voor de koolmees waarschijnlijk ook geschikter dan voor de huismus. De mees foerageert voornamelijk in bomen en struiken en is dus niet afhankelijk van voedsel op de grond, zoals de huismus.

PIMPELMEES

Parus caeruleus

De pimpelmees laat zich gemiddeld in 65,5% van de tuinen zien. Dat is goed voor een 4e plaats. Ook in aantallen uitgedrukt komt deze mees op plaats 4. Het gemiddeld aantal pimpelmezen per tuin bedraagt 3,4. Net als de koolmees opereren pimpelmezen 's winters in groepjes. Deze hoge notering is vooral een 'verdienste' van de oostelijke provincies, waar de pimpelmees steeds in de bovenste helft van de top-10 staat. In de westelijke provincies daarentegen scoort de pimpelmees doorgaans een plek in de onderste helft van de top-tien. Dit weerspiegelt het gegeven dat pimpelmezen vooral in de rijke loofbossen in Oost-Nederland in hogere dichtheden als broedvogel voorkomen.

(V)

(M)

VINK

Fringilla coelebs

In ongeveer één op de twee tuinen scharrelen tijdens de Tuinvogeltelling wel wat vinken rond. De soort wordt in 55% van de tuinen gezien. Het gemiddeld aantal vinken per tuin bedraagt 3,3. Vooral bij kou en sneeuw laten vinken zich wat meer in tuinen zien dan gebruikelijk. Dat verklaart bijvoorbeeld dat tijdens de telling in 2012, met 'zacht' weer, de vink slechts in 45% van de tuinen werd gezien. Tijdens de twee tellingen daarvoor, 2010 en 2011, kwam uit 60% van de tuinen een melding van vinken. Dat waren ook échte winterdagen.

KAUW

Corvus monedula

De kauw is een uitgesproken 'laaglander'. Er komen beduidend meer waarnemingen uit Laag-Nederland dan uit Hoog-Nederland. In de oostelijke provincies Drenthe & Overijssel haalt de kauw niet eens de top-10. Desalniettemin staat de soort toch op de zevende plaats

van de ranglijst van aantallen. Daarnaast voelt de kauw zich duidelijk thuis in stedelijk gebied. In middelgrote steden als Breda, Leiden en Alkmaar is het de meest getelde soort. De kauw wordt gemiddeld in 37% van de tuinen gezien. Dat het een sterk sociale vogel is blijkt ook wel uit het gemiddelde aantal kauwen per tuin: 5.

SPREEUW

Sturnus vulgaris

Evenals de kauw is de spreeuw oververtegenwoordigd in Laag-Nederland. In Leeuwarden was de spreeuw zelfs de meest getelde soort in absolute aantallen. In de oostelijke provincies zijn de aantallen beduidend lager; in veel provincies haalt de spreeuw zelfs de top-10 niet. Gemiddeld komt uit 27% van de getelde tuinen een melding van deze soort. Bijna altijd gaat het om groepjes. Het gemiddeld aantal spreeuwen per tuin is 5,2. Van 2004 t/m 2011 behoorde de spreeuw, gemeten naar aantallen, altijd tot de middenmoot van de top-tien (plaats 5, 6 of 7). De 9e positie in 2012 was dan ook opvallend. Maar ook wel weer verklaarbaar, als we de weersomstandigheden erbij betrekken. Het was toen vrij zacht. Soorten die veelal in wat opener veld op de grond hun voedsel zoeken, zoals spreeuw en kramsvogel, werden tijdens die telling beduidend minder uit tuinen gemeld dan in andere jaren. Doordat er overal nog volop foerageermogelijkheden waren, zagen deze soorten zich niet genoodzaakt massaal hun toevlucht te nemen tot de bebouwde kom en de voedselrijkere tuinen.

TURKSE TORTEL

Streptopelia decaocto

De Turkse tortel als stevig gevestigde soort in Tuinvogel top-10: dat was een eeuw terug ondenkbaar! Deze van oorsprong oostelijke soort heeft pas in de loop van de vorige eeuw Europa gekoloniseerd. En niet zonder succes. De Turkse tortel is alom in Nederland present en mijdt het gezelschap van de mens allerminst. Deze duivensoort wordt in gemiddeld 52,2% van alle tuinen geteld, met een presentie van bijna 3 individuen (2,8). De Turkse tortel is in het westen iets beter vertegenwoordigd dan in Oost-Nederland.

Vogelvriendelijke tuinen

Bij de telresultaten van de deelnemers vragen we ook wat 'karakteristieken' van de tuin. Bijvoorbeeld of de vogels worden bijgevoerd en om wat voor soort tuin het gaat. De meest vogelrijke tuinen zijn gemiddeld ouder dan tuinen waarin minder vogels worden gezien. Hoe ouder de beplanting, hoe meer voedsel en beschutting vogels er kunnen vinden.

Nog een voor de hand liggende conclusie uit de Tuinvogeltelling: hoe meer bestrating er in een tuin ligt, hoe minder vogels er gezien worden. Verder leidt bijvoeren tot meer waarnemingen: in 2011 zagen mensen die bijvoeren gemiddeld 29,8 vogels, terwijl niet-bijvoeren 'slechts' 20,4 vogels opleverde. In 2012 werd het bijvoeren 'behoond' met gemiddeld 26,3 vogels tegenover 19,2 in tuinen waar vogels het zonder bijvoeren moesten stellen. Uit de resultaten van de Tuinvogeltelling is verder af te leiden dat vogelrijke tuinen ook katten aantrekken: hoe meer vogels mensen zien, hoe groter de kans dat er tijdens de telling ook katten ten tonele verschijnen.

HOUTDUIF

Columba palumbus

Er is bijna geen plek in Nederland waar de houtduif ontbreekt. Ze hebben het niet alleen naar de zin in het voedselrijke groen van steden en dorpen; daarbuiten zijn ze vooral talrijk in halfopen landbouwgebied en grootschalig akkerland (graanteelt). Naar schatting broeden er rond de 500.000 paartjes in ons land. Vanaf de herfst komen daar ook nog eens vele doortrekkers en overwinteraars bij. Niet verwonderlijk heeft de soort dan ook een vrijwel vaste stek in de Tuinvogel top-10. De houtduif wordt uit 43,8% van de tuinen gemeld, met een presentie van gemiddeld 3 (2,9) individuen.

RINGMUS

Passer montanus

Naast de huismus is de ringmus de tweede Rode Lijstsoort van de Tuinvogel top-10. Dat wil zeggen: hij behaalde in de jaren 2004, 2007 en 2008 de hoogste notering met een tiende plaats. De ringmus is een typische plattelandsbewoner. Meldingen uit grootstedelijk gebied zijn er niet. In deze voorkeur schuilt meteen ook z'n kwetsbaarheid. Want het platteland verarmt en biedt tal van vogels, waaronder de ringmus, steeds minder voedsel, broed- en schuilgelegenheid. Bijvoorbeeld in de vorm van zaden en insecten, bosjes, heggen en hagen. De laatste tellingen raakt de soort dan ook steeds verder verwijderd van de top-10. De afname van hun aantal is nog groter dan dat van de huismus. Alleen lokaal haalt de soort nog hoge aantallen, op plaatsen waar het landschap en de wijze van agrarische bedrijfsvoering nog iets 'natuurlijks' hebben. Zo staat de ringmus in de provincies Drenthe en Friesland nog in de top-10.

EKSTER

Pica pica

Er zijn 'veel te veel eksters', wordt weleens gezegd. Nog los van de vraag welke waarde je daaraan moet hechten, blijkt dat allerminst uit de Tuinvogeltelling. De soort wordt gemiddeld uit nog niet de helft van de tuinen (46,4%) gemeld. En er zijn meer jaren dat de ekster niet in de top-10 verschijnt dan wel. Dat eksters een sterke paarband hebben, door het jaar heen, blijkt ook uit de cijfers. In bijna alle gevallen worden er twee (gemiddeld: 2,1) geteld. Daarmee doen ze het gezegde 'Een ekster zie je nooit alleen' volop eer aan.

HALSBANDPARKIET

Psittacula krameri

Tot slot stellen we hier nog een exotische soort voor, die in de grote steden Den Haag en Amsterdam de top-10 haalt: de halsbandparkiet. Het is een soort die van nature voorkomt in tropisch Afrika en Zuid-Azië. In ons land is een 'wilde' populatie ontstaan vanuit ontsnapte kooivogels. Het is naar verwachting een kwestie van korte tijd, dat deze soort ook in andere steden zo'n hoge positie haalt. Ook in bijvoorbeeld Zoetermeer en Leiden neemt hun aantal snel toe. Hoewel de halsbandparkiet zich steeds verder uitbreidt, is hun voorkomen vooralsnog een typisch grootstedelijk verschijnsel. In de Tuinvogeltelling van 2012 scoorde de halsbandparkiet in Amsterdam de 6e plaats in het stadsdeel 'binnenstad'. Kijken we wat breder naar 'de stad Amsterdam', dan is de halsbandparkiet nog altijd een goede 7e. En bezien we Amsterdam nog breder, als de gemeente inclusief het landelijke ommeland en Marken, dan verdwijnt de halsbandparkiet uit de top-10 en komt op de 23e plaats terecht. Ook de stadsduif *Columba livia* haalt de top 10 in 'de stad Amsterdam'.

Provinciale top-10 Tuinvogeltelling 2010

NEDERLAND

Top 10 Nederland Amsterdam - postcodes 10..

1	Huismus	1	Koolmees
2	Merel	2	Spreeuw
3	Koolmees	3	Merel
4	Pimpelmees	4	Huismus
5	Vink	5	Houtduif
6	Spreeuw	6	Halsbandparkiet
7	Kauw	7	Pimpelmees
8	Turkse tortel	8	Vink
9	Houtduif	9	Ekster
10	Roodborst	10	Stadsduif

GRONINGEN

Top 10 Provincie Groningen, stad - postcodes 97..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Koolmees
4	Vink	4	Vink
5	Pimpelmees	5	Pimpelmees
6	Houtduif	6	Spreeuw
7	Turkse tortel	7	Houtduif
8	Roodborst	8	Roodborst
9	Kauw	9	Startaar
10	Heggenmus	10	Groenling

FRIESLAND

Top 10 Provincie Leeuwarden - postcode 89..

1	Huismus	1	Spreeuw
2	Merel	2	Huismus
3	Koolmees	3	Merel
4	Vink	4	Koolmees
5	Spreeuw	5	Vink
6	Pimpelmees	6	Pimpelmees
7	Turkse tortel	7	Kauw
8	Kauw	8	Turkse tortel
9	Ringmus	9	Roodborst
10	Roodborst	10	Houtduif

DRENTH

Top 10 Provincie Assen e.o. - postcodes 94..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Koolmees
4	Vink	4	Vink
5	Pimpelmees	5	Pimpelmees
6	Houtduif	6	Houtduif
7	Ringmus	7	Ringmus
8	Groenling	8	Groenling
9	Roodborst	9	Roodborst
10	Startaar	10	Startaar

OVERIJSEL

Top 10 Provincie Zwolle e.o. - postcodes 80..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Koolmees
4	Vink	4	Vink
5	Pimpelmees	5	Pimpelmees
6	Houtduif	6	Spreeuw
7	Roodborst	7	Houtduif
8	Turkse tortel	8	Turkse tortel
9	Groenling	9	Roodborst
10	Startaar	10	Kauw

NOORD-HOLLAND

Top 10 Provincie Haarlem - postcodes 20..

1	Huismus	1	Huismus
2	Spreeuw	2	Koolmees
3	Merel	3	Merel
4	Koolmees	4	Spreeuw
5	Kauw	5	Kauw
6	Vink	6	Vink
7	Pimpelmees	7	Pimpelmees
8	Turkse tortel	8	Turkse tortel
9	Ekster	9	Ekster
10	Roodborst	10	Houtduif

FLEVOLAND

Top 10 Provincie Lelystad e.o. - postcodes 82..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Spreeuw
3	Spreeuw	3	Merel
4	Vink	4	Vink
5	Koolmees	5	Koolmees
6	Pimpelmees	6	Pimpelmees
7	Turkse tortel	7	Turkse tortel
8	Ekster	8	Roodborst
9	Roodborst	9	Ekster
10	Heggenmus	10	Heggenmus

ZUID-HOLLAND

Top 10 Provincie Den Haag - postcodes 25..

1	Huismus	1	Koolmees
2	Koolmees	2	Merel
3	Spreeuw	3	Houtduif
4	Merel	4	Spreeuw
5	Vink	5	Kauw
6	Kauw	6	Pimpelmees
7	Turkse tortel	7	Vink
8	Pimpelmees	8	Halsbandparkiet
9	Roodborst	9	Roodborst
10	Ekster	10	Ekster

UTRECHT

Top 10 Provincie Utrecht - postcodes 35..

1	Huismus	1	Koolmees
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Huismus
4	Vink	4	Vink
5	Spreeuw	5	Spreeuw
6	Pimpelmees	6	Pimpelmees
7	Kauw	7	Houtduif
8	Turkse tortel	8	Kauw
9	Houtduif	9	Roodborst
10	Roodborst	10	Ekster

GELDERLAND

Top 10 Provincie Arnhem - postcodes 68..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Koolmees
4	Vink	4	Vink
5	Pimpelmees	5	Pimpelmees
6	Houtduif	6	Houtduif
7	Turkse tortel	7	Ekster
8	Roodborst	8	Kauw
9	Kauw	9	Roodborst
10	Heggenmus	10	Turkse tortel

ZEELAND

Top 10 Zeeland Middelburg e.o. - postcodes 43..

1	Huismus	1	Huismus
2	Merel	2	Merel
3	Koolmees	3	Koolmees
4	Kauw	4	Kauw
5	Turkse tortel	5	Turkse tortel
6	Vink	6	Vink
7	Spreeuw	7	Spreeuw
8	Pimpelmees	8	Pimpelmees
9	Roodborst	9	Roodborst
10	Heggenmus	10	Heggenmus

NOORD-BRABANT

Top 10 Provincie Den Bosch - postcodes 52..

1	Huismus	1	Huismus
2	Koolmees	2	Koolmees
3	Merel	3	Merel
4	Pimpelmees	4	Pimpelmees
5	Vink	5	Vink
6	Kauw	6	Turkse tortel
7	Turkse tortel	7	Kauw
8	Houtduif	8	Houtduif
9	Spreeuw	9	Spreeuw
10	Heggenmus	10	Startaar

LIMBURG

Top 10 Provincie Maastricht - postcodes 62..

1	Huismus	1	Huismus
2	Koolmees	2	Koolmees
3	Merel	3	Merel
4	Pimpelmees	4	Pimpelmees
5	Vink	5	Vink
6	Houtduif	6	Houtduif
7	Turkse tortel	7	Turkse tortel
8	Spreeuw	8	Spreeuw
9	Heggenmus	9	Heggenmus
10	Zwarte kraai	10	Zwarte kraai

Colofon

Dit is een uitgave van Vogelbescherming Nederland.
Postbus 925 • 3700 AX Zeist
T 030 693 77 00, W www.vogelbescherming.nl, E info@vogelbescherming.nl

Teksten Jip Louwe Kooijmans, Paula Huigen en Astrid van den Broek;
Vormgeving Zabriski, Leiden; **Vogeltekeningen** Elwin van der Kolk

Alle foto's en fotobureaus die aan dit nummer hebben meegewerkt, onderschrijven de door Vogelbescherming gehanteerde criteria voor verantwoorde vogelfotografie. Lees onze criteria op www.vogelbescherming.nl/verantwoordfotografie

Dit artikel is gebaseerd op de tellingen van de Nationale Tuinvogeltelling 2003-2012 en op het rapport "Verkenning naar de analyse- en toepassingsmogelijkheden van de gegevens van de Tuinvogeltelling", Henk Sierdema en Caspar Hallman, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen, 2012/20.